

Janko Kersnik: MAČKOVA OČETA

Poznal sem oba, starega Mačka namreč in sina njegovega. Prvi tedaj še ni bil za starega« pri hiši in, akoravno je njegov štiridesetletni sin tudi že imel velikega sina, dejali so ljudje vendar le samo staremu »Mačkov oče«, in stoprav ko je zatisnil oči, dobil je sin ta častni priimek, kateri bo prešel na vnuka tudi, kakor majorat, šele tedaj, ko bo sedanji »stari« pokopan gori pri podružnici sv. Miklavža.

Maček je naš sosed in gotovo je malo dni v letu, da bi na sprehodu ne šel mimo njegove lesene neznatne hiše. In morebiti je minilo že dvajset let, ko sem korakal tam s prvo svojo pipo in ponosno pihal sivi dim v čisti pomladanski zrak. To je bil pomenljiv korak do moževske emancipacije in bil sem si ga popolnoma v svesti, kajti do tedaj si s smotko ali pipo nisem upal drugam nego v temno goščo, kjer ni bilo nevarnosti, da bi me kdo srečal ali videl. Pa tudi stari Mačkov oče je to zapazil v veliko mojo zadovoljnost, ker do tedaj se ni bil nikdar zmenil zame in me je menda le pipa v njegovih očeh tako povzdignila. Danes je bil ves drug. Ko sem prihajal mimo, stal je mož kakor navadno sredi male tratine med cesto in hišo, bosopet, opravljen pa v star, raztrgan in umazan kožuh; roki je sklepal na hrbtu.

»Dober dan, gospod!« dejal je in raztegnil čudno svoje lice v kolikor moči prijazen smehljaj.

Odzdravil sem ves osupel, kajti do tega trenutka še nisva bila izpregovorila med seboj besede, akoravno me je on poznal, kar sem bil na svetu, in jaz njega, kar sem pomnil.

»Malo tobaka mi boste dali, če ga imate kaj odveč,« nadaljeval je starec.

Ponudil sem ga ves vesel, da je mož zapazil ta novi moj korak v življenje. Napolnil si je svojo drobno pipico, poleg tega pa še stisnil nekoliko tobaka v pest ter mi vrnil mehur.

»Lepo vreme bomo imeli — za travo, za seno bo dobro,« dejal je, ozirajoč se po obnebju.

Hotel sem odgovoriti, a starec mi je obrnil hrbet in s kratkim »zbogom, gospod« koracal proti bajti svoji.

Ta prizor se je ponavljal čestokrat, kadar me je ugledal stari Maček s pipo v ustih. Vselej je vpraševal po tobaku, vselej je govoril o vremenu; če je pa videl, da ne pušim, pustil me je v miru in niti pozdravil me ni.

Tedaj je bil mož še gospodar malega svojega posestva; imel je edinega sina, a tudi ta je bil oženjen in je z ženo in svojim že šestnajstletnim sinom kmetoval na očetovem posestvu.

Le enkrat v letu se je tem ljudem dobro godilo, pred pustom namreč, ko so zaklali prašiča; sicer pa so stradali in, če so že pred sv. Jakobom iz novine kuhali zjutraj, opoldne in zvečer ječmenov sok, niso imeli zanj druge zabele nego z vodo pomešano kozje mleko. Med seboj tudi niso bili prijazni in marsikaterikrat je nastal kreg v hiši, ker stari ni hotel dati gospodarstva sinu.

Nekega dne sem jaz prvi ogovoril starega: »No, oče, boste li večno gospodarili? Čas je, da si odpočijete!«

»Počil si bom, kadar me tja gor poneso,« zavrnil je mož, »bajte pa ne dam! Zdaj imamo vsaj sok, četudi neslan in brez zabele — potem pa še tega ne bo.«

Nekaj let pozneje — prebil sem zopet počitnice doma — pravili so mi, da je stari Maček vendarle izročil posestvo svojemu sinu in si izgovoril, kakor je to običajno, živež in stanovanje.

Ko sem prišel zopet mimo njegovega doma, stal je kakor vselej na tratini pred hišo, bosopet in opravljen z znanim raztrganim kožuhom.

»Dober dan, gospod! Malo tobaka mi boste dali,« ogovoril me je kakor prej vselej.

»Kako se vam godi, oče — sedaj, ko ste za starega?« vprašal sem ga s smehom.

»Sedaj še dobro,« dejal je tudi veselo, »lepo vreme bomo imeli, dobro za žito! Ječmen lepo kaže.«

Po teh besedah je odšel zopet proti hiši.

In zopet je minilo nekoliko let, da nisem bil dalj časa doma. Okoli božiča enkrat se mi je nudila prilika, prebiti tam nekoliko dni, in to sem porabil; a na starega Mačka nisem mislil in tudi nihče domačih mi ga ni vzel v misel. Zvečer pred odhodom mojim pa pride starikava babnica iz vasi k meni s prošnjo, da vendar obiščem Mačkovega očeta, ki baje ne bo več okreval. Šel sem takoj ž njo, a kako sem se čudil, ko me je vedla mimo njegovega doma do drugega sosedu.

»Ni li več pri sinu?« vprašal sem ženo, ki je bila prišla po mene.

»Oh, že dolgo ne! Kregali in topli so se in tožili! Potem je pa stari šel iz hiše!«

Našel sem starega v tesni sobici pri sosedovih, ležečega v borni postelji. Uvidel sem takoj, da gre h koncu ž njim.

Stisnil mi je roko in s slabim glasom dejal: »Ej, gospod, tobaka ne morem več, tobaka! Pa tule ležim; še doma ne smem, ne morem umreti! In umrl pa bom — kmalu — jesti ne morem — le pil bi malo vina, dobrega, pa nimam denarja!«

»Poslal vam bom vina.«

»Ej, gospod, hvala! Saj tudi ne vem, če ga bom mogel piti. Pa tudi ne prosim zanj — saj vas nisem nikoli drugega prosil kakor malo tobaka — ej, prosil pa nisem, prosil, če sem tudi stradal!«

»Česa pa želite, oče?«

»Precej bom povedal! Slab sem, pa težko govorim! Pa vedite, gospod, pri sinu imam še zaostali živež in priboljšek za pol leta — dvajset goldinarjev imam tam — pa tabuliran sem za ta živež — dajte mi teh dvajset goldinarjev in terjajte jih pri sinu, pri Juriju! Saj ne bo mogel plačati, terjajte ga in tožite in s posestva ga spravite tega — prekletega sina!« Starcu so se iskriale oči in sklonil se je v postelji na pol kvišku. Pretreslo me je to divje sovraštvo, ki je donelo iz besed njegovih.

»Kaj hočete s temi dvajsetimi goldinarji?« vprašal sem po kratkem molku.

»Vseeno! Za pogreb, za maše ali pa temule, ki me zdaj redi, vseeno — le mladi jih ne sme imeti. Saj si ne more pomagati — berač bo, berač naj bo, če ga spravimo iz bajte!«

»Odpustite mu,« dejal sem polglasno, skoraj boječe ti divji, nebrzdani strasti nasproti, ki se mi je tu javila.

»Nikdar — nikdar!« sopihal je starec. »Saj sem zmeraj dejal, da mu ne dam kajže, pa pregovorili so me in sedaj je tako! Pa čakajte — oh, vi boste še čakali! Če drugi ne — sin svoj ga bo vrgel iz bajte na cesto, kakor on mene! Oj, zakaj mu nisem stopil na vrat, ko se je rodil!«

Onemogel je pal nazaj.

»Pa tistih dvajset goldinarjev? Mi jih boste li dali?« vprašal je čez nekoliko časa s slabim glasom.

»Saj jih ne potrebujete, oče! Izročite to terjatev sosеду, ki vas sedaj redi — za oškodovanje ali kakor hočete!«

»Bom!«

Poklicali smo še potrebni priči in stari Maček je napravil oporoko ter imenoval soseda Matevžka dedičem svojega imenja — one vsote dvajsetih goldinarjev.

»In precej jih mora plačati, precej; če ne — naj ga toži in rubi; — slišiš, Matevžek? — Le zarubi ga precej!« —

Ko sem odrinil drugega dne od doma, zvonilo je Že gori pri sv. Miklavžu staremu Mačku; umrl je, ne da bi bil odpustil sinu.

Minilo je zatem dokaj let, da me ni bilo domov, in tudi onega strastnega starca in sinu njegovega se nisem spominjal; saj o zadnjem nisem nikdar ničesar čul. Ko me je pa usoda čez nekaj let stalno umestila v domačem kraju, vzbujali so se mi tu s starimi znanci vred zopet mladostni spomini.

Tudi Mačkovega očeta — sedanjega namreč — sem videl. Bil je takšen kakor njegov rajnki. Postajal je na tratini pred kajžo, navadno bosopet in vedno raztrgan in, če sem prišel mimo, prosil me je tobaka in govoril o vremenu. Časih je bil pa tudi siten, namreč kadar se je žganja napil; in to je bila slabost, katere njegov rajnki oče ni poznal.

Enkrat sem ga bil vprašal: »Kaj pa je s tistim dolgom, katerega so oče pustili Matevžku?«

»Ej, gospod, plačati sem ga moral! Pa drugod sem zato dolg naredil! Ej, gospod, oče so bili poredni, ej, poredni!«

»Kaj pa vi, ali boste večno gospodarili? Sina oženite, če ne vam bo prestar!«

»Tega pa ne — gospod! Sedaj imam še sok, četudi brez zabele — in časih malo žganja — potem pa nič — nič!«

Lanskega leta pa so ga bili vendar pregovorili, da je oženil sina in mu izročil borni imetek — sebi in ženi pa izgovoril živež pri mladih.

»Ej, gospod, enkrat mora biti,« dejal je, kakor bi se zaradi svoje nedoslednosti hotel izgovarjati, »in fant je priden, saj bo lepo ravnal z mano.« — »Pa kaj,« pristavil je čez nekoliko časa, »dolgo tako ne bom — star sem, star in dobro se mi ni nikoli godilo na svetu.«

Tako je govoril lani.

A ni dolgo tega, ko je prisopihal k meni ves opraskan po obrazu in s cestnim blatom ometan.

»Pomagajte mi, gospod, če ne me bo ubil ta vrag« — kričal je.

»Kdo?«

»Sin, ej, kaj sin — vrag je to, prekleti! Takega me je naredil — tepel in po cesti valjal!«

Starec je škripal z zobmi ter trkal s pestjo ob prsi. Skušal sem ga pomiriti, a zaman. Naposled sem postal nejevoljen.

»Kako je pa bilo z vašim očetom?« vzkliknil sem.

»Z mojim?« dejal je mož počasi. »Ej, oče so bili pa poredni!«

Povesil je glavo in odšel, ne da bi izpregovoril besedice več.

Domov se ni vrnil, ampak k sosеду je šel, k mlademu Matevžku, in tam hiral v jezi in sovraštvu do sina svojega. Tožil ga je, a sodbe ni čakal.

Danes mu zvonijo gori pri podružnici sv. Miklavža in jutri ga bodo zagrebli v rjavo prst tam blizu starega njegovega.